

Handledning under verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

En guide för dig som handledare och student

Inledning

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) utgör en omfattande och viktig del av utbildningarna vid Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet (LiU).Handledning under VFU är en viktig komponent för att studenten ska utveckla sin professionella yrkeskompetens. Avsikten med den här broschyren är att erbjuda vägledning och inspiration för både handledare och student.

Problembaserat lärande

Problembaserat lärande (PBL) är den pedagogiska modell som tillämpas inom samtliga utbildningar vid Medicinska fakulteten, LiU, såväl inom teori som praktik. Utbildningen ska vara studentcentrerad d.v.s. utgå från studentens lärandebehov. Arbetsformer som t.ex. basgrupp och VFU utmanar studenterna att ta ansvar för sitt lärande genom att formulera frågor, söka kunskap för att sedan i dialog med andra bedöma och värdera den uppnådda kunskapen. Detta skapar relevans och meningsfullhet och blir en drivkraft som stödjer lärandeprocessen. I basgruppen (6-9 studenter) samarbetar studenterna genom att utforska sin egen förståelse av ett verklighetsanknutet problem eller situation med stöd av en handledare. Gruppens kunskaper och erfarenheter används för att gemensamt formulera frågor och

identifiera lärandebehov. Studenterna inhämtar därefter kunskap och möts åter i basgruppen för att diskutera och tillämpa sina nya kunskaper.

Studenter som arbetar problembaserat utvecklar sin professionella kompetens genom ett självständigt, undersökande och kritiskt förhållningssätt och tränar samtidigt sin förmåga att arbeta i team. Arbetsformerna ger studenterna möjlighet att både förstå och hantera situationer de kommer att möta i sin framtida yrkesroll liksom att utveckla sitt eget lärande. Problembearbetning, reflektion och eget ansvar är centrala begrepp för studenterna vid Medicinska fakulteten som på så vis förbereds för ett livslångt lärande.

Referens och rekommenderad fördjupning

www.liu.se/medfak/pblresurser

Hur förstår vi scenariot nu?

Vad var centralt att förstå i scenariot? Hur hänger scenariot ihop med lärandemålen för kursen? Finns ytterligare lärandebehov? Utvärdera bearbetningen och samarbetet

Vad har vi lärt oss?

Diskutera hur den inhämtade kunskapen besvarar era gemensamma frågor. Värdera källor och argument Belys problematiken i scenariot

Vad kan vi så här långt?

Sortera och problematisera idéer och uppslag. Välj ut relevanta områden att studera närmare

Vad behöver vi ta reda på?

Formulera lärandebehov i form av gemensamma och individuella frågor som ska besvaras och diskuteras vid nästa möte

Exempel på hur problemlösningsmodellen kan appliceras på VFU

Scenario: En 50 årig kvinna med svårigheter att tala och att använda sin högra arm/hand läggs in på en neurologavdelning.

Fria associationer: Vad kan ha orsakat problemen? Stroke? Tumör? Infektion? Hur klarar patienten sina dagliga aktiviteter? Hur mycket kan kvinnan kommunicera? Vilka prover behöver tas?

Systematisera: Vilka av mina associationer är relevanta?

Vad kan jag redan och vad behöver jag läsa på om?

Definiera problemställningar och formulera inlärningsmål: Läsa om olika sjukdomar som kan ge dessa problem. Läsa patientens journal. Fundera över vilka bedömningar som behöver göras.

Diskutera och värdera den inhämtade kunskapen: Berätta till exempel för handledaren att du ska träffa en patient med talsvårighet och svårigheter att använda sin högra arm/hand. Du har läst på och kommit fram till att det är viktigt att fråga om andra symtom och planerar att undersöka/bedöma patienten ytterligare. Har handledaren något att tillägga?

Tillämpa: Du träffar patienten och gör en bedömning av de aktuella problemen. Du drar nytta av den kunskap du inhämtat genom att läsa på.

När du är klar med undersökningen/bedömningen går du till handledare och sammanfattar vad du kommit fram till. Du ger förslag på fortsatta åtgärder och eventuell vidare utredning. Handledaren träffar patienten tillsammans med dig och kompletterar eventuellt med frågor som ej besvarats och undersöker sådant som du är osäker på.

Interprofessionellt lärande

Interprofessionellt lärande (IPL) innebär att studenter från flera professioner lär med, om och av varandra. Denna arbetsform stimulerar och stödjer studentens utveckling av professionell kompetens, samt förbereder studenten för interprofessionellt teamarbete och samverkan i den kommande yrkesutövningen.

Vid Medicinska fakulteten ges studenterna möjlighet att utveckla sin interprofessionella kompetens genom återkommande utbildningsmoment där studenter från flera utbildningar möts och arbetar tillsammans. De interprofessionella momenten startar redan under första året och följs under senare terminer upp med ytterligare moment. De flesta program har en gemensam praktikperiod på en klinisk undervisningsavdelning eller mottagning (KUA/KUM) som drivs av studenterna under handledning.

När studenter från olika utbildningsprogram är på en VFU-plats samtidigt finns ytterligare möjligheter för interprofessionell samverkan genom att handledarna arrangerar t.ex. seminarier där studenterna tillsammans diskuterar patientfall utifrån ett interprofessionellt perspektiv eller där studenterna arbetar i team runt en patient och deltar på en interprofessionell rond.

Syftet är att öka förståelsen för varandras arbetsuppgifter och olika kompetensområden samtidigt som man belyser sin egen kompetens.

Rekommenderad läsning:
liu.se/artikel/interprofessionellt-larande

Peer learning

Peer learning är ett pedagogiskt verktyg för handledning vilket innebär att studenter, som är jämbördiga (peers), lär av och med varandra. Peer learning är ett bra sätt att nyttja varandra som resurs genom att först diskutera, planera och förbereda tillsammans innan vidare reflektion och diskussion görs med handledare. Studenterna kan därefter observera varandra under ett praktiskt moment och ge återkoppling under och efter genomförandet. Detta leder till att en problemlösningsprocess kan påbörjas och mer insiktsfulla frågor kan ställas till handledaren.

Peer learning bidrar till att studenterna utvecklar ett ökat självförtroende, blir mera självständiga, får en tilltro till sin förmåga att lösa uppgifter och problem samt utvecklar sin förmåga till kliniskt resonemang.

Referenser och rekommenderad fördjupning

Secomb (2010), Boud (2014), Sandberg (2014)

Handledning

Syftet med handledning under VFU är att stärka studentens förutsättningar till framtida yrkesutövning och anställningsbarhet. Handledning kan definieras som de pedagogiska processer som bygger på en gemensam (mellan handledare och student) bearbetning av studentens erfarenheter i syfte att uppnå kompetensutveckling. Handledarens roll är att fungera som stöd och facilitera studentens läroprocess att utveckla en professionell yrkesroll avseende kunskap, färdighet och förhållningssätt. För att studentens erfarenhet ska utvecklas till kompetens är det centralt att studenten stimuleras till reflektion där studenten får resonera, motivera och förklara sina handlingar och ställningstaganden och samtidigt få återkoppling från handledaren.

Handledarens roll är även att säkra kvalitén och skapa trygghet för såväl student som patient och närstående i undervisningssituationen. Yrkeserfarenhet och genomgången handledarutbildning ger handledare ökad

kompetens att reflektera över det egna lärandet och agerandet vilket är en nödvändighet för ett professionellt bemötande och samspel med en student.

Handledning kräver ömsesidiga insatser för att leda till goda resultat där krav och förväntningar initialt behöver diskuteras.

Handledaren ska engagera sig genom att avsätta tid, lyssna, ge återkoppling och använda sin kompetens för att underlätta studentens utveckling mot professionell kompetens.

Studenten ska vara påläst, ställa frågor, följa råd, acceptera handledningsaktiviteter som handledaren föreslår, ta emot återkoppling och ta upp utmaningar i arbetet.

Referenser och rekommenderad fördjupning

Silén & Bolander Laksov, (2013), Skarman (2011), Tveiten (2014), Cajvert (2021)

Under VFU är syftet enligt Skarman (2011) att studenter ska utveckla och träna sin yrkeskompetens avseende:

Kunskap

omsätta teori till praktik, förstå helhet/delar, sammanhang, samband orsak/verkan

Färdighet

kunna göra, utföra praktiska moment, kunna korrigera sitt beteende beroende på utfall

Förhållningssätt

bli medveten om egna attityder till och utveckla sin inställning till:

- arbetsuppgifter
- arbetskamrater
- patienter och närstående

Roller och ansvar

Handledning kan ges under enstaka arbetspass eller under längre VFU-perioder. Personer som handleder kan benämnas handledare eller bashandledare beroende på verksamhet och utbildningsprogram.

Inom utbildningsprogrammen finns det antingen huvudhandledare eller VFU-samordnare/ansvarig som har ett övergripande ansvar för samverkan med uppdragsgivare och uppdragstagare, studentplaceringar, studentmottagande, samt kvalitetsuppföljning av VFU. Inom vårdprogrammen finns kliniska adjunkter som arbetar för det gemensamma utbildningsuppdrag som LiU och vårdverksamheten har och är ett stöd för handledare och student i samband med VFU.

Handledaren har ansvar för att bedöma studentens prestationer och ge underlag till examinator inför betygsättning.

För att bedömningen av en students prestationer ska vara rättssäker skall bedömningskriterierna för VFU vara tydliga och handledaren/ handledarna införstådd med dessa. Handledaren ska tidigt ge signaler till student, huvudhandledare/VFU-ansvarig och examinator vid problem som medför att studenten riskerar att inte uppnå lärandemålen (Sandberg 2014).

Beslut om godkänd/underkänd VFU fattas av examinator med hjälp av det underlag som lämnas av handledare. Vid underkänt på VFU får studenten endast göra om detta moment ytterligare en gång.

Inför VFU

Att som student bli bemött av en intresserad, vänlig och hjälpsam handledare upplevs respektfullt och skapar förutsättningar för dialog och en trygg lärandemiljö (Ramani & Leinster 2008). För att möjliggöra handledning är det bådats ansvar att vara insatta i kursens lärandemål och de färdigheter som ska uppnås (Tveiten 2014)

Verksamhetens förberedelse

- planera kommande VFU med framförhållning genom att utse bedömningsansvarig handledare och planera för introduktionen
- planera individuella studentscheman
- informera och förbereda övriga medarbetare inom verksamheten inför kommande VFU
- kontakta studenten

Studentens förberedelse

- skriva en lärandeplan med egna formulerade lärandemål/strategier utifrån kursens lärandemål och tidigare erfarenheter som underlag för reflektion, återkoppling och bedömning
- förbereda sig både teoretiskt och genom träning av praktiska färdigheter
- reflektera över situationer som kan bli utmanade och fundera på strategier för det
- kontakta VFU-placeringen i god tid
- ta del av VFU-schemat och förbereda så att erbjudna utbildningsmöjligheter på VFU-platsen nyttjas

Introduktion

Under första dagen av en VFU-period ska tid finnas avsatt för introduktionsmöte mellan handledare och student. Mötet är till för att skapa tillit och en god lärandemiljö genom att:

- resonera kring ömsesidiga förväntningar och studentens farhågor
- ta del av studentens lärandeplan
- resonera kring bedömningsunderlaget
- informera om vilka möjligheter det finns att träna planerade färdigheter
- komma överens om när avstämningar ska ske under VFU-perioden
- informera om hantering av frånvaro•resonera kring sekretess och tystnadsplikt
- poängtera hygienrutiner, patientsäkerhet, och yrkesetiska koder

Bemötande

Centralt i mötet mellan handledare, student, medarbetare, patienter och närstående är ett respektfullt bemötande.

Gemensamma åtaganden:

- respektera och stödja varandra
- uppmuntra en rak öppen och fri dialog om de sakförhållande som studeras, de metoder och argument som används och möjligheter problem som finns
- att sätta sig in i och efterleva interna regler och överenskommelser
- att sträva efter framförhållning så att alla ges goda möjligheter till egen planering för att skapa bra arbetsvillkor

Under VFU: För- och efterhandledning

Inför varje enskilt moment under VFU har handledare och student en kort avstämning (reflection before action):

- studenten stimuleras att reflektera över sina teoretiska kunskaper och tidigare erfarenheter så att handledaren får en uppfattning om studentens kunskapsnivå
- därefter beslutas vem som ska göra vad i situationen. Studenten får tänka efter och beskriva hur den planerar att gå tillväga i situationen

Under pågående arbete (reflection in action):

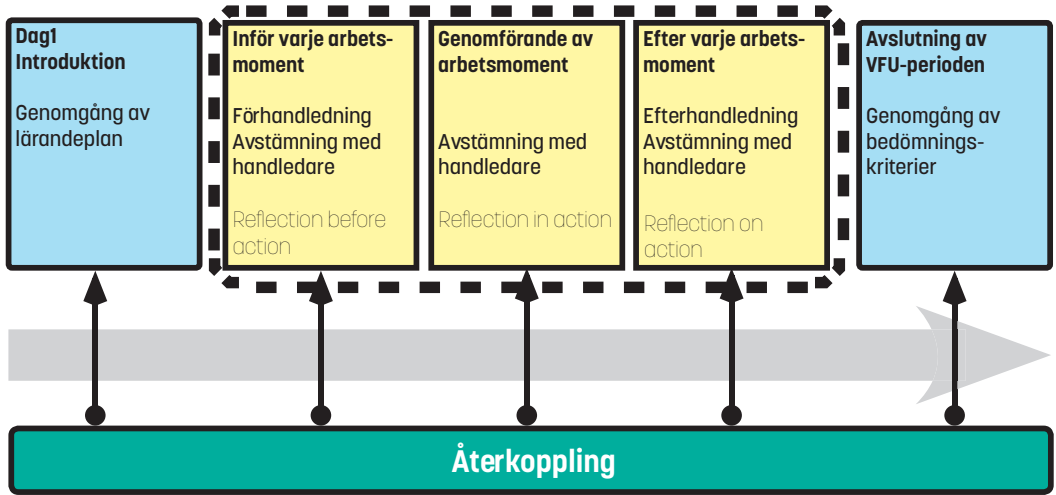
- studenten får reflektera över vad den gör för att på så sätt kunna ändra strategi i situationen

Efter genomförandet (reflection on action):

- studenten reflekterar över vad den gjort bra avseende kunskap/färdigheter/handlingar gentemot lärandemålen.
- handledaren förstärker och preciserar så konkret som möjligt bra handlingar/beteenden
- studenten reflekterar över vad den gjort mindre bra och får återkoppling från handledaren
- handledaren ber studenten komma med förslag till förändring av det som var mindre bra och när det ska genomföras.

Referenser och rekommenderad fördjupning:

Schön, (1990), Biguet et al, (2015).

Reflekterande frågor och återkoppling

En lämplig metod för reflektion är att låta studenten förklara och vidareutveckla sitt resonemang genom att använda öppna frågor som "Hur?" "Vad?" eller "Kan du berätta lite mer?" och undvika frågor som bara kan besvaras med ett "ja" eller "nej". Handedaren kan även vara tyst en stund för att ge tid till eftertanke både för student och sig själv för att därefter ställa en öppen fråga.

Handedaren är en viktig reflektionspart för studenten, men även patienter, teamet och andra studenter är värdefulla tillgångar som kan tillfrågas för att ge återkoppling.

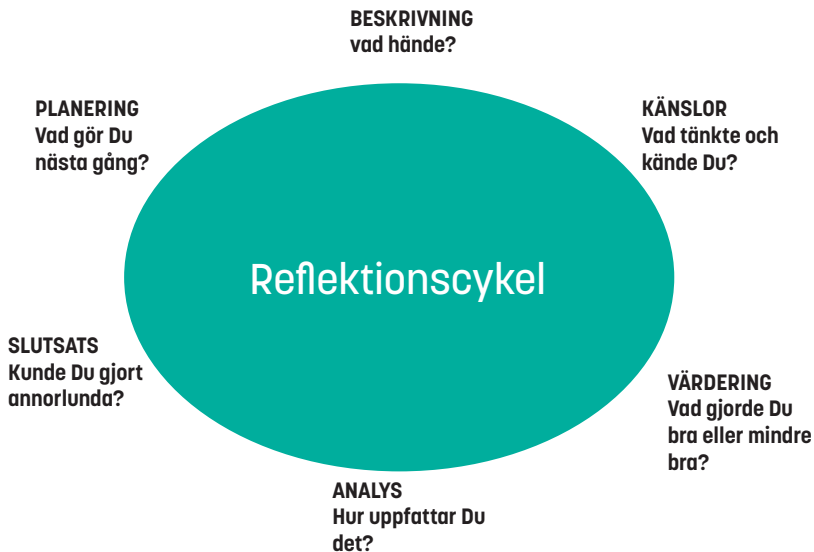
En förutsättning för att studenten ska uppleva återkopplingen som ett stöd i utveckling av sitt lärande och professionella förhållningssätt är att den är konstruktiv, förståelig och saklig. Återkoppling ska ges på rätt nivå d.v.s. ska stämma överens både mot lärandemål och studentens kunskapsnivå.

Referens och rekommenderad fördjupning

Biguet et al, (2015), Schön (1990), Tveiten (2014), Kolb (2014)

Gibbs reflektionscykel

I reflektionsprocessen kan handledare och studenter ta stöd i exempelvis Gibbs reflektionsmodell för att få en struktur för sin reflektion samt möjliggöra reflektion ur olika perspektiv.

Fritt från Gibbs (2001)

Bedömning och avslutning av VFU

Planera in en tid för genomgång av bedömning och utvärdering. Detta samtal är studentens och handledarens gemensamma ansvar.

Studentens ansvar

Studentens ska ta med

- sin lärandeplan
- reflektionsdokument (loggbok) där det förekommer
- ifyllda bedömningsunderlag och bedömningsintyg
- efter avslutad VFU-placering ska studenten besvara VFU-Evaluate

Handledarens ansvar

- ta med ifyllt bedömningsunderlag
- uppmuntra studenten att besvara VFU-Evaluate

Samtalet ska fokusera på

- vad studenten lärt sig och genomfört i relation till lärandemålen
- att handledaren återkopplar till studenten
- att studentens ger återkoppling till handledaren och VFU-platsen för att möjliggöra kvalitetsutveckling
- vilka erfarenheter studenten tar med sig till nästa VFU-placering

Organisation och samverkan

Medicinska fakulteten vid LiU har tillsammans med regionerna och kommunerna ett gemensamt intresse av att den verksamhetsförlagda utbildningen håller hög kvalitet.

Samverkan och dialog är en förutsättning för att skapa och upprätthålla en god kvalitet.

I verksamheten ska handledare utses och ges kompetensmässiga och organisatoriska förutsättningar att utföra sina handledar-uppdrag. Handledarna erbjuds kontinuerlig kompetensutveckling via sina arbetsgivare och genom LiUs handledarutbildningar.

Kränkande särbehandling

I en vårdssituation där studenten själv utsätts för en kränkande behandling av patient, närstående, handledare eller annan vårdpersonal ska studenten kontakta handledare/huvudhandledare/VFU-ansvarig. Studenten kan dessutom kontakta sin kontaktlärare/ kursansvarig/ studievägledare/ studenthälsan.

<https://liu.se/artikel/verksamhetsforlagd-utbildning-vid-medicinska-fakulteten>

Referenser

Biguet, G., Lindqvist, I., Martin, C., Pettersson, A. (2015) Att lära och utvecklas i sin profession. Lund: Studentlitteratur AB.

Boud, D., Cohen, R., Sampson, J. (2014) Peer Learning in Higher Education - Learning from and with Each Other. eBook: Taylor and Francis.

Cajvert, L. (2012). Studenthandledning underverksamhetsförlagd utbildning. Studentlitteratur.

Gibbs, G. (2001). Learning by doing: a guide to teaching and learning methods. eBook: Geography Discipline Network.

Kolb, D. (2014). Experiential Learning - Experience as the Source of Learning and Development. Pearson FT Press.

Ramani, S., Leinster, S. AMEE Guide no. 34: Teaching in the clinical environment. Medical Teacher. 2008;30(4):347-64.

Sandberg, H. (2014). Sjuksköterskans samtal- professionalitet och medmänsklighet. Lund: Studentlitteratur AB

Secomb J. (2010). Peer Teaching And Learning In Clinical Education – A systematic review of the literature. Lap Lambert Academic Publishing.

Silén, C., Bolander Laksov. K. (2013). Att skapa pedagogiska möten i medicin och vård. Studentlitteratur.

Skarman, G. (2011).Handledning för professionell utveckling. Stockholm: Liber.

Schön, D. (1990). Educating the Reflective Practitioner - Toward a New Design for Teaching and Learning. Jossey-Bass Inc.,U.S.

Tveiten, S. (2014). Yrkesmässig handledning: mer än ord. Lund: Studentlitteratur AB.

